

ביאור הדף מסכת שבועות דף ל"א

מביאה הגמרא מספר דינים שלומדים מהפסוק "מדבר שקר תרחק".

שתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לפניו וחוב לעשיר, לא ישתוק אלא יאמר, כי נאמר "מדבר שקר תרחק".

וכן תלמיד שרואה את רבו טועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיגמור את הדין, ואז אסתור את דבריו ויבנה הדין מחמת דבריו ויקרא הדין על שמי כי נאמר מדבר שקר תרחק.

וכן תלמיד שאמר לו רבו, כיון שידע אתה בי שאם נותנים לי מאה מנה איני מבדה, ואני אומר לך שמנה יש לי אצל פלוני, ואין לי עליו אלא עד אחד, בא ותעיד יחד עמו. אסור לו להצטרף לדין שנאמר "מדבר שקר תרחק".

ותמהה הגמרא שהרי זה שקר ודאי שנאמר עליו "לא תענה ברעך עד שקר", ולא צריך להגיע לפסוק "מדבר שקר תרחק".

אלא אומרת הגמרא שאפילו אם רבו אומר לו, בא יחד עם העד השני לבית הדין, ולא תעיד כלום, אלא רק תבוא יחד עמו, וכשיראה הבעל דין שיש כאן שני עדים יודה, ואפילו זה אסור לו לעשות, כי נאמר "מדבר שקר תרחק".

יש דין שאין נשבעים על קרקעות, ולכן אדם שתבע את חבירו על קרקע והודה לו על חלקה וחלקה לא, הוא פטור משבועה, אבל אם אדם תבע את חבירו בממון והוא הודה לו על חלק מהממון הוא חייב שבועה שהוא לא חייב יותר ממה שהודה.

אמנם אם הנתבע כבר נתחייב שבועה לתובע, כגון שבועת מודה במקצת בממון, התובע יכול לגלגל עליו חיוב להישבע אף על הקרקע שהוא תבע אותו.

ולומדת הגמרא מהפסוק "מדבר שקר תרחק", שאסור לאדם שחבירו חייב לו מנה, לטעון בבית הדין שהוא חייב לו מאתים, כדי שיתחייב לו חבירו שבועה שהוא חייב לו רק מנה מדין מודה במקצת, ואז יוכל התובע לגלגל עליו חיוב שבועה אחר בבית דין על נידון שיש להם בקרקעות.

עוד לומדת הגמרא מהפסוק "מדבר שקר תרחק" שאדם שחייב לחבירו מנה, אבל תבע אותו על מאתים, שלא יאמר הנתבע, שאכפור הכל בבית הדין כדי שלא אתחייב שבועה לחינם, ולא שאגזול ממנו, אלא שאחר שנצא מבית הדין אודה לו על המנה. ולא אודה בבית הדין כדי שלא אתחייב שבועה, אלא יודה על מה שחייב וישבע על מה שלא.

עוד לומדת הגמרא מהפסוק "מדבר שקר תרחק", שאם יש שלושה אנשים שאדם חייב להם מנה יחד ואין להם עדים. שלא יתבע אותו אחד מהם בבית דין והשניים האחרים יעידו שהוא אכן חייב, ויחלקו במנה, אלא יתבעו אותו כולם.

וכן לומדת הגמרא מהפסוק "מדבר שקר תרחק", שאם שנים באו לדין, אחד לבוש בסמרטוטים ואחד לבוש באיצטלא בשווי מאה מנה שאומרים לזה שלבוש באיצטלא היקרה, או שתלבש כמותו, או הליבשהו כמותך, כי אם הוא יהיה לבוש מכובש וחבירו סמרטוטים זה גורם לדין להתעוות.

ואומרת הגמרא שלכן כאשר היו בעלי הדין באים לדין לפני רבא בר רב הונא, היה אומר להם שירידו את נעלי הצמר שלהם ויבואו לדין כדי שלא יבוא אחד מכובד יותר מחבירו.

ועוד לומדת הגמרא מהפסוק "מדבר שקר תרחק", שלא ישמע הדיין דברי בעל דין אחד קודם שיבא בעל דינו. וכן לומדים משם שהבעל דין עצמו לא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו.

ורב כהנא שנה את האיסור הזה מהפסוק "לא תשא שמע שוא", שמשמע גם לא תישא, וכלומר אזהרה לדיין שלא ישמע את הבעל דין לפני הדין, וגם לא תשיא דהיא אזהרה לבעל דין שלא ישמיע לדיין את דבריו לפני הדין.

ומביאה הגמרא את הפסוק ביחזקאל "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו", וביאר רב שהכוונה לאדם שנטל הרשאה מאחד לדון עם בעל דינו במקומו, ומעבר על ריב לא לו.

ושמואל אמר שמדובר על אדם שקונה שדה שיש עליה עוררים כי הוא איש זרוע.

במשנה התבאר שבבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויים להעיד, ודנה הגמרא את מי באה המשנה להוציא מכלל שבועת העדות במשפט זה, הרי כבר אמרה המשנה שקרובים ופסולים אינם בשבועת העדות.

וביאר רב פפא שהמשנה באה לומר שמלך אינו בכלל שבועת העדות, כי אינו בא להעיד, שנאמר עליו "שום תשים עליך מלך" ולומדים שתהא אימתו עליך, ולכן אינו עומד בפני הדיין.

ורב אחא בר יעקב אמר שהמשנה באה לומר שמשחק בקוביא אינו בכלל שבועת העדות, ואף שאינו גזלן מהתורה, אלא מתקנת חכמים, כיון שלמעשה פסול לעדות פטור משבועת העדות.

ואומרת הגמרא שלדעת הסובר שמדובר במשחק בקוביא, וודאי שאף מלך לא שייך בשבועת העדות, כי הוא אינו מעיד מדאורייתא, אבל לדעת הסובר שמדובר במלך, משחק בקוביא כן חייב על שבועת העדות, כי מהתורה הוא כן כשר להעיד ורק חכמים פסלוהו.

במשנה התבאר שלדעת רבי מאיר שבועת העדות חלה בין בפני בית דין ובין שלא בפניו, ולדעת חכמים אינה חלה אלא בבית דין. ודנה הגמרא במה נחלקו רבי מאיר וחכמים.

בתורה כשנאמר דין שבועת העדות נאמר באופן שהשביעוהו אחרים, וכלומר שהשביעו בית דין את העד שהוא לא יודע את העדות, אבל לא נאמר הדין באופן שהבעל דין משביע אותו שהוא לא יודע לו עדות, וכלומר נשבע מפי עצמו. ובשבועת הפקדון נאמר רק את הדין שאם נשבע אחרי שתבעו המפקיד, וכלומר מושבע מפי עצמו חייב, ולא נאמר הדין אם הושבע על ידי בית דין.

ואמרו חכמים לפני רב פפא שנחלקו רבי מאיר וחכמים האם דנים בצורה של דון מינה ומינה, וכלומר כשלומדים דין אחד מדין אחר, לומדים את כל פרטי הדין של הדבר הנלמד מהדינים של הדבר המלמד, או שלומדים באופן של דון מינה ואוקי באתרא, וכלומר שלומדים רק את הפרט הספציפי שאותו באו ללמוד אך שאר הדינים נשארים כמו הדין המקורי.

וכעת ביארו החכמים לפני רב פפא, שלדעת רבי מאיר דנים את כל הדינים מהדין המלמד, ולכן בסוגייתנו כשלומדים בשבועת העדות שחייב עליה במושבע מפי עצמו, בגזירה שווה משבועת הפקדון, שבא מצונו שחייב בנשבע מפי עצמו, לומדים ממילא משבועת הפקדון, וגם את הדין שכפי שבשבועת הפקדון בין אפ השומר נשבע בבית דין ובין אם נשבע שלא בבית דין חייב, אך גם בשבועת העדות בין אם נשבע בבית דין ובין אם נשבע שלא בבית דין חייב.

אבל לדעת חכמים שכשלומדים פרט דין מסויים לא לומדים את כל הדינים, ממילא לומדים כאן בשבועת העדות רק את הדין שחייב על מושבע מפי עצמו, אבל לא את הדין שחייב אפילו אם נשבע שלא בבית דין, ובזה יהיה הדין שכפי שאם השביעוהו אחרים וכלומר בית דין הוא חייב רק אם נשבע בבית דין, כך גם נשבע מפי עצמו חייב לדעת חכמים רק אם נשבע בבית דין.

עמוד ב'

ואמר רב פפא לחכמים, שאם היו לומדים את הדין שחייב בשבועת העדות אף מושבע מפי עצמו מפקדון, אף חכמים היו מסכימים שלומדים מפקדון לגמרי, גם את הדין שחייב אפילו שלא בבית דין. אלא שלדעת חכמים לא מפקדון לומדים את הדין שמושבע מפי עצמו חייב בשבועת העדות, אלא מקל וחומר בשבועת העדות עצמה, שאם נאמר בתורה שאחרים שהשביעוהו שבועת העדות חייב קל וחומר שאם נשבע מהתובע בעצמו חייב.

ואמנם כיון שלומדים זאת מקל וחומר יש דין שאי אפשר ללמוד לדבר הנלמד בקל וחומר דינים שלא היו בדבר המלמד, כיון שדין לבא מן הדין, להיות כנידון המלמד עליו. ולכן כפי שמושבע מפי אחרים זה רק בבית דין, כך מושבע מפי עצמו הוא רק בבית דין.

ותמהו החכמים על רב פפא, מדוע הוא אומר שרבי מאיר וחכמים לא נחלקו האם דנים, בדון מינה ומינה או בדון מינה ואוקי באתרא, הרי שנינו לקמן שלדעת רבי מאיר בשבועת הפקדון מפי אחרים אינו חייב עד שיכפור השומר במפקיד בבי"ד, אבל לדעת חכמים אם כפר אפילו שלא בבית דין חייב.

והרי לא מצינו בתורה דין של מושבע מפי בית דין בפקדון, אלא רק בשבועת העדות, ולכן וודאי שחכמים לומדים זאת משבועת העדות, אלא שלדעתם חייב אפילו שלא בבית דין, כי אומרים דון מינה ואוקי באתרא, ואף שלומדים משבועת העדות את הדין שחייב במושבע מפי אחרים, מכל מקום משאירים את שאר פרטי הדין כפי דיני שבועת הפקדון, שחייב בה אפילו שלא בבית דין.

ולדעת רבי מאיר דנים בדון מינה ומינה, ולומדים את כל הדינים משבועת העדות, שכפי ששם חייב רק בבית דין, כך בשבועת הפקדון מפי אחרים שנלמד משבועת העדות חייב רק בבית דין.

ולכן שאלו החכמים את רב פפא שוודאי שנחלקו רבי מאיר וחכמים בדו מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרא.

והשיב להם רב פפא שאכן בשבועת הפקדון וודאי שנחלקו בזה, אך במשנתינו אין הוכחה שבזה נחלקו כי יכולים חכמים ללמוד את הדין שבשבועת העדות חייב מפי עצמו גם בקל וחומר.

במשנה התבאר שבשבועת העדות חייבים עליה קרבן אף שנשבע לשקר בבמזיד. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שהמקור לכך הוא שנאמר בכל השבועות "ונעלם ממנו", וכאן לא נאמר, ולומדים שבשבועת העדות הוא חייב על המזיד כשוגג.

עוד התבאר במשנה שאדם ששגג בשבועה, אבל הזיד בזה שהוא ידע עדות לבעל דין בשעה שנשבע חייב קרבן. וביאר רב יהודה בשם רב באיזה אופן הוא שגג בשבועה אבל זכר את העדות, כגון שאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לא, שאף אז הוא חייב קרבן על השבועה.

במשנה התבאר שעל שבועת העדות בשגגה פטורים. ומנסה הגמרא לומר שמבואר כאן כדברי רב כהנא ורב אסי שאדם שנשבע לשקר, אבל הוא סבור שנשבע אמת פטור.

ודוחה הגמרא שאי אפשר ללמוד משבועת עדות לשבועת ביטוי, כי יתכן שדווקא בשבועת העדות כיון שלא נאמר "ונעלם", כדי לחייב קרבן צריך שיהיה השוגג דומה למזיד, וכלומר שיזכור את העדות, ובלא זה פטור, ולכן אם באמת לא זכר את העדות הוא פטור. אבל אין ראיה מכאן שאף בשאר שבועות אם טעה פטור, ולכן היה צריך רב לומר את הדין הזה אף לגבי שבועת ביטוי, שאם טעה וחשב שהוא נשבע אמת הוא פטור.

משנה. מבארת המשנה כיצד אדם מתחייב על שבועת העדות. כגון שבא אדם ואמר לשנים שראו לו עדות בואו והעידוני, והם נשבעו ואמרו לו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות, או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות ואז הוא אמר להם משביע אני עליכם ואמרו אמן, הרי אלו חייבין.

ואם השביע עליהם חמש פעמים חוץ לבי"ד אבל כשבאו לבי"ד הודו שהם יודעים לו עדות פטורים. ואם כפרו חייבים על כל אחת ואחת מהחמישה.

ואם השביע אותם ה' פעמים בפני בי"ד וכפרו, אינן חייבים אלא אחת.

ואמר רבי שמעון מה המה טעם שחייבים רק פעם אחת, כי אינם יכולין לחזור ולהודות שהם יודעים לו עדות, כי עד שאומר בבית דין דבר אינו יכול לחזור בו, ולכן אינם יכולים לחזור ולהעיד לו עדות אחרי שאמרו בבית דין שאינם יודעים אותה.

ואומרת המשנה שאם שניהם יחד כפרו שניהם חייבין, ואם כפרו בזה אחר זה, הראשון חייב והשני פטור, כי כבר הראשון לא יכול להעיד וממילא הוא עד יחיד.

ואם אחד כפר ואחד הודה, הכופר חייב. ואם היו שתי כתות עדים, ואחת מהם כפרה, ואחריה כפרה הכת השנייה, גם השנייה חייבת מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתייהם.

גמרא. אמר שמואל שאם העדים ראו את הבעל דין שרץ אחריהם ואמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורים, ואינם חייבים שבועת העדות עד שישמעו מפיו בואו והעידונו.

ושואלת הגמרא מה החידוש בדברי שמואל הרי שנינו במשנה לקמן שאדם ששלח ביד עבדו להשביע את העדים, או שאמר להם **הנתבע**, משביע אני עליכם שאם אתם יודעין **לתובע** עדות שתבואו ותעידוהו, הרי אלו פטורים, וחייבים רק אם שמעו מפי התובע עצמו.

ועונה הגמרא שהחידוש של שמואל הוא שאפילו שהוא רץ אחריהם אין זה כאומר להם בואו והעידוני, עד שיאמר להם בפירוש.